

Thực trạng rèn luyện năng lực tư duy phản biện trong dạy học môn Khoa học tự nhiên lớp 7 tại các trường trung học cơ sở huyện Bình Chánh, Thành phố Hồ Chí Minh

Nguyễn Đình Nhâm*, Nguyễn Thiên Hương**

*PGS. TS.Trường Đại học Vinh, Trường THCS Nguyễn Văn Linh, TP Hồ Chí Minh

Received: 6/9/2023; Accepted: 12/9/2023; Published: 18/9/2023

Abstract: Critical thinking is a dialectical ability, in which learners have the ability to objectively perceive problems from many aspects, even contradictory aspects so that they can analyze, synthesize, evaluate information, give reasonable opinions and arguments to prove personal views. To find a way to develop critical thinking for students in the process of teaching 7th grade Natural Science, we need to properly evaluate the current situation of training critical thinking for students in the teaching process

Keywords: Current situation, training critical thinking, teaching 7th grade natural science, secondary schools in Binh Chanh district, Ho Chi Minh City

1. Đặt vấn đề

“Năng lực tư duy phản biện (TDPB) là một năng lực TDPB, trong đó người học có khả năng nhận thức một cách khách quan vấn đề trên nhiều khía cạnh, thậm chí là những khía cạnh trái ngược nhau; từ đó phân tích, tổng hợp, đánh giá các thông tin, đưa ra quan điểm và lập luận hợp lí nhằm chứng minh cho quan điểm cá nhân” (Đỗ Thùy Linh 2023)

Trong quá trình nhận thức nói chung và dạy học nói riêng nếu người nhận thức có năng lực TDPB thì người đó sẽ hiểu vấn đề một cách sâu sắc và làm chủ tri thức nhận thức được. Vì vậy trong quá trình dạy học chúng ta cần phải rèn luyện cho HS năng lực TDPB để quá trình dạy học đạt mục tiêu kép (vừa nhận thức được kiến thức vừa phát triển năng lực TDPB).

Để tìm ra con đường phát triển năng lực TDPB cho HS trong quá trình dạy học môn Khoa học tự nhiên 7 chúng ta cần đánh giá đúng thực trạng rèn luyện năng lực TDPB cho HS trong quá trình dạy học

2. Nội dung và kết quả nghiên cứu

2.1. Thực trạng nhận thức của GV về việc rèn luyện năng lực TDPB trong dạy học môn Khoa học tự nhiên lớp 7

Để thực hiện được nội dung này, chúng tôi đã tiến hành khảo sát và xin ý kiến của 30 GV Sinh đang công tác tại 06 trường THCS THCS Nguyễn Văn Linh THCS Nguyễn Thái Bình 2. THCS Tân Túc 3. THCS Phong Phú 4. THCS Tân Kiên 5. THCS Tân Quý Tây

Bảng 2.1. Kết quả điều tra nhận thức của GV về rèn luyện kĩ năng TDPB cho HS

Nội dung câu hỏi	Kết quả điều tra		
	Nội dung trả lời	SL	Tỷ lệ %
Câu 1. Theo Thầy (Cô), CT GD môn Sinh học 2018 hình thành và phát triển NL sinh học, trong đó có hình thành và phát triển KN TDPB không?	Có	20	67.0
	Không	10	33.0
Câu 2. Biểu hiện của TDPB trong các NL thành phần của NL sinh học của CT SH 2018 là:	a/ NL nhận thức sinh học: Nhận ra và chỉnh sửa được những điểm sai; đưa ra được những nhận định có tính phê phán liên quan tới chủ đề trong thảo luận	19	63.0
	b/ NL nhận thức sinh học: Tìm được từ khoá, sử dụng được thuật ngữ khoa học, kết nối được thông tin theo logic có ý nghĩa,	17	57.0
	c/ NL tìm hiểu thế giới sống: giải trình, phản biện, bảo vệ kết quả nghiên cứu một cách thuyết phục.	16	53.0
	d/ NL vận dụng kiến thức, kỹ năng đã học: giải thích, đánh giá được những hiện tượng thường gặp trong tự nhiên và trong đời sống, tác động của chúng đến phát triển bền vững;	20	67.0
	e/ NL vận dụng: giải thích, đánh giá, phản biện được một số mô hình công nghệ ở mức độ phù hợp.	15	50.0

Câu 3. Theo Thầy (Cô) việc rèn luyện KN TDPB cho HS trong quá trình dạy học là	Rất cần thiết	25	83.0
	Cần thiết	3	10.0
	Không cần thiết	0	0
Câu 4. Thầy/cô có xác định được thành phần cấu trúc TDPB	Không xác định được	0	0
	Xác định được	2	7.0

Qua kết quả khảo sát ở bảng 2.1 cho thấy, trên 50% GV đã nhận thức được việc rèn luyện TDPB trong HS. Một bộ phận dưới 50% GV chưa nhận thức đầy đủ về việc rèn luyện năng lực TDPB trong dạy học và chưa xác định được thành phần cấu trúc năng lực TDPB cũng như kỹ thuật thiết kế bài học để rèn luyện TDPB cho HS. Qua trao đổi trực tiếp với GV còn cho thấy còn một số GV còn bảo thủ và ngại đổi mới.

2.2. Thực trạng về phát triển năng lực TDPB trong dạy học cho HS ở một số trường THCS

Để đánh giá khách quan, chúng tôi đã điều tra về thực trạng rèn luyện năng lực TDPB cho HS trong dạy học môn Khoa học tự nhiên tại 06 trường THCS THCS Nguyễn Văn Linh THCS Nguyễn Thái Bình 2. THCS Tân Túc 3. THCS Phong Phú 4. THCS Tân Kiên 5. THCS Tân Quý Tây. Kết quả được thể hiện qua bảng 2

Bảng 2.2. Kết quả điều tra về thực trạng mong muốn của HS được rèn năng lực TDPB ở các trường THCS huyện Bình Chánh, TP Hồ Chí Minh (Kết quả điều tra trên 200 HS THCS)

Nội dung câu hỏi	Kết quả điều tra		
	Nội dung trả lời	SL	TL %
Câu 1. Theo em, TDPB là gì?	Là không đồng ý với ý kiến của người khác.	130	65.0
	Là một quá trình phân tích và đánh giá một thông tin đã có theo các cách nhìn khác cho vấn đề đã đặt ra nhằm làm sáng tỏ và khẳng định lại tính chính xác của vấn đề.	80	40.0
Câu 2. Theo em việc rèn luyện TDPB trong học tập cho HS là	Là việc đưa ra một nhận định kèm theo lý lẽ lập luận chặt chẽ và có dẫn chứng.	60	30.0
	Rất quan trọng	20	10.0
	Quan trọng	50	25.0
	Bình thường	58	29.0
	Không quan trọng	120	60.0

Câu 3. TDPB có vai trò gì đối với bản thân?	Phát huy tính tích cực, chủ động, tự tin trong học tập	80	40.0
	Giải quyết được các vấn đề liên quan	78	39.0
	Có tư duy độc lập (nói lên được quan điểm, cách nghĩ của mình 1 cách độc lập)	140	70.0
	Phát triển tư duy sáng tạo.	110	55.0
	Có điểm cao trong các kỳ kiểm tra và thi cử	150	75.0
Câu 4. Những khó khăn khi rèn luyện TDPB	Không hứng thú với môn học	40	20.0
	Không có thời gian học tập	68	34.0
	Kiến thức cơ bản thiếu hụt	100	50.0
	Thiếu tài liệu, phương tiện học tập	80	40.0
	Không có các HD hướng dẫn rèn luyện TDPB của thầy cô	90	45.0

Từ kết quả khảo sát trên đối tượng HS THCS của 06 Trường THCS huyện Bình Chánh, TP Hồ Chí Minh cho thấy sự hiểu biết của HS về tư duy phân biện còn hạn chế, mặt khác mong muốn được rèn luyện tư duy phân biện của HS còn ít. Việc hiểu vai trò của việc có tư duy phân biện trong học tập cũng nhận thức rất đơn giản (có điểm cao trong các kỳ thi) và chưa đúng

2.3. Thực trạng năng lực TDPB của HS lớp 7 tại 06 trường THCS huyện Bình Chánh, TP Hồ Chí Minh

Số liệu được điều tra trên 200 HS các trường THCS huyện Bình Chánh, TP Hồ Chí Minh bảng 2.3

Bảng 2.3. Thực trạng năng lực TDPB của HS lớp 7 ở các trường THCS huyện Bình Chánh, TP Hồ Chí Minh

TT	Biểu hiện của năng lực TDPB	Mức độ biểu hiện					
		Rất đồng ý		Đồng ý		Không đồng ý	
		SL	%	SL	%	SL	%
1	HS có thể nhận ra rằng lí thuyết khoa học có khi không phải luôn luôn đúng	80	40.0	100	50.0	20	10.0
2	HS có thể phát hiện được các mâu thuẫn trong hoặc giữa các lí thuyết khoa học.	70	35.0	80	40.0	50	25.0

3	HS có thể phân tích các mâu thuẫn thành các vấn đề nhỏ, và xác định được mối quan hệ của các vấn đề đó.	60	30.0	70	35.0	70	35.0
4	HS có thể xác định được những nội dung kiến thức liên quan đến việc giải quyết mâu thuẫn.	70	35.0	80	40.0	50	25.0
5	Căn cứ trên việc phân tích và tổng hợp những dữ liệu đã có, HS có thể đề xuất được phương án giải quyết.	50	25.0	60	30.0	90	45.0
6	HS có thể đánh giá mức độ tin cậy và tính khả thi của các cách giải quyết, từ đó đưa ra phương án giải quyết mâu thuẫn hiệu quả nhất.	40	20.0	50	25.0	110	55.0
7	HS có thể đưa ra hệ thống luận điểm, luận cứ, luận chứng chặt chẽ, rõ ràng và thuyết phục để biện luận, giải thích về phương án giải quyết mâu thuẫn, từ đó đưa ra các dự đoán về xu hướng phát triển tiếp theo.	40	20	45	23.0	115	58.0
8	Khi so sánh phương án giải quyết mâu thuẫn với cách giải quyết của các nhà khoa học hay của các cá nhân khác, HS có thể đưa ra các bình luận hoặc phê phán một cách khách quan, chính xác.	30	15.0	50	25.0	120	60.0
9	HS có thể phân tích ưu/nhược điểm trong các cách giải quyết mâu thuẫn của bản thân khi so sánh với các cách giải quyết mâu thuẫn khác.	35	18.0	45	23.0	120	60.0
10	HS có tự nhìn nhận lại bản thân trong quá trình lắng nghe người khác trình bày về phương án giải quyết mâu thuẫn.	50	25.0	70	70	80	40.0

Từ kết quả khảo sát ở bảng 3 cho thấy năng lực TDPB của HS lớp 7 tại 06 trường THCS huyện Bình Chánh, TP Hồ Chí Minh còn yếu, chưa đáp ứng yêu cầu trong chương trình GDPT 2018 (thể hiện ở tất cả các tiêu chí).

3. Kết luận

Từ những kết quả khảo sát trên đối tượng là GV và HS cho thấy nhận thức của đa số GV về năng lực TDPB là chưa đầy đủ, với HS thì họ cũng hiểu chưa đúng và đầy đủ về năng lực TDPB. Đặc biệt khi khảo sát năng lực TDPB thực tế của HS thì thấy rằng ở tất cả các tiêu chí đều chưa đạt. Vì vậy trong thời gian tới các nhà trường cần xây dựng kế hoạch để rèn luyện năng lực TDPT cho HS trong quá trình dạy học môn Khoa học tự nhiên nói chung và môn Khoa học tự nhiên 7 nói riêng một cách khoa học.

Tài liệu tham khảo

1. Ban chấp hành TƯ (2013), *Nghị quyết số 29-NQ/TƯ về đổi mới căn bản toàn diện giáo dục và đào tạo*. Hà Nội.
2. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Thông tư số 32-TT-BGD-ĐT, về ban hành Chương trình GDPT tổng thể*. Hà Nội.
3. Nguyễn Gia Cầu (2013), “*Bồi dưỡng, phát triển TDPB cho HS trong quá trình dạy học*,” *Tạp chí Giáo dục*, kì 1, tr. 27–29, 6/2013.
4. Ngô Vũ Thu Hằng, Nguyễn Thùy Ninh, Phạm Thị Phương Liên (2018), “*Thiết kế các dạng bài tập nhằm phát triển TDPB cho HS tiểu học*,” *Tạp chí Giáo dục*, kì 438, tr. 28–32.
5. Ngô Vũ Thu Hằng (2018), “*Giáo dục tư duy phê phán cho HS để nâng cao hiệu quả giáo dục phổ thông*,” *Tạp chí Khoa học ĐHQG Hà Nội: Nghiên cứu Giáo dục*, kì 34, số 1, tr. 58–63, 2018.
6. Phan Thị Thanh Hội, Lê Thanh Oai (2020), “*Rèn luyện năng lực thành phần TDPB cho HS trong dạy HS THPT*,” *Báo cáo khoa học về Nghiên cứu và giảng dạy Sinh học ở Việt Nam*, Vĩnh phúc, tr. 1020–1027.
7. Phan Thị Luyên (2008), “*Rèn luyện TDPB của HS THPT qua dạy học chủ đề phương trình và bất phương trình*,” *Luận án Tiến sĩ GDH, Viện KHGD Việt Nam*.
8. Đỗ Thùy Linh (2023), *Vận dụng tiếp cận lịch sử trong dạy HS học cấp THPT*, *Luận án tiến sĩ KHGD*.